

8.2. A TINÉDZSERKORI ANYASÁG ÉS A MUNKAPIAC

ADAMECZ-VÖLGYI ANNA

A tinédzserkori gyermekvállalás a szegénység generációk közötti öröklődésének egyik legfontosabb csatornája (Bonell, 2004). Azok az anyák, akik 20 éves koruk betöltése előtt megszülik első gyermeküket, életük során alacsonyabb iskolai végzettséget érnek el, kisebb valószínűséggel dolgoznak, kevesebbet keresnek, és még idős korukban is rosszabb egészségi állapotban vannak, mint azok a nők, akik a gyermekvállalást későbbre halasztják. Az iskolázottság csökkenti a tinédzserkori anyaság előfordulását. Adamecz-Völgyi–Scharle (2020) például azt találta, hogy a kötelező iskolázottsági korhatár 16-ról 18 évre emelésének hatására a tinédzserkori gyermekvállalás visszaesett Magyarországon a roma lányok között. Míg az iskolázottság és a tinédzserkori anyaság közötti kapcsolat jól dokumentált az irodalomban, arról sokkal kevesebbet tudunk, hogy a munkapiaci helyzet hogyan befolyásolja a tinédzser lányok gyermekvállalási döntéseit.

Tinédzserkori anyaság és munkanélküliség

Az emberitőke-elmélet szerint (Becker, 1960) a gyermekvállalásnak hasznai és költségei vannak, és ezek eredője határozza meg a gyermekvállalási döntést. A tinédzserkori gyermekvállalás költségei közé tartozik, hogy rontja az anyák jövőbeli munkapiaci esélyeit. Ez a tinédzserkori gyermekvállalás egyik alternatív költsége, amely mértéke egyéenként és a munkapiaci folyamatok függvényében is változik. Ha a munkapiaci helyzet kedvező – például gazdasági konjunktúrában – ez az alternatív költség megnőhet. A munkapiaci folyamatok ugyanakkor nemcsak az alternatív költségeken keresztül befolyásolják a gyermekvállalást, hanem a jövedelmi hatáson keresztül is (Kearney–Levine, 2012). A jó munkapiaci helyzet növeli a jövedelmet, és a gyermekvállalás költségeit könnyebb lesz fedezni.

Ebben az alfejezetben azt vizsgáljuk, hogy a munkapiaci folyamatok mely csatornán keresztül befolyásolják a tinédzserkori anyaság előfordulását Magyarországon. Arra vagyunk kíváncsiak, hogy a magas munkanélküliség a gyermekvállalás alternatív költségének csökkentése révén magas, vagy fordítva: a jövedelem- (vagy más néven költségvetési korlát) csatorna révén alacsony tinédzserkori anyasági rátával jár-e együtt, illetve ez a kapcsolat hogyan függ össze a regionális gazdasági fejlettséggel (jövedelemmel).

A rendelkezésre álló irodalom a munkanélküliség és a tinédzserkori anyaság összefüggéséről meglehetősen ellentmondó, és az Egyesült Államokra korlátozódik. Colem és szerzőtársai (2006) azt találta, hogy az Egyesült Államokban az 1990-es évek gazdasági fellendülése volt felelős azért, hogy az afroamerikai nők között a tinédzserkori anyaság erősen visszaesett, ami az alternatív költség

hipotézisét támasztja alá. *Kearney–Levine* (2012) és *Bullinger* (2017) kutatása ezzel szemben arra a következtetésre jutott, hogy a munkanélküliség növekedése csökkenti a tinédzserkori anyaság előfordulását, azaz a jövedelemhatást találja fontosabbnak.

Ahogy a következőkben megmutatjuk, a tinédzserkori anyaság és a helyi munkanélküliségi ráta között pozitív korrelációs kapcsolat van: ahol a munkanélküliségi ráta magasabb, a tinédzserkori anyaság előfordulási valószínűsége is magasabb. Ez a korrelációs kapcsolat azonban részben abból fakad, hogy a „magas” munkanélküliségű területek demográfiai, oktatási és egyéb ismérvek szerint is különböznek azoktól a területektől, ahol a munkanélküliségi ráta „alacsony” (azaz szelektáltak), és csak részben a munkanélküliségi ráta következménye.

Módszerek és adatok

A szelekció és a munkanélküliségi ráta hatását úgy próbálom meg elválasztani egymástól, hogy kontrollálok az egyes területek közötti különbségekre. Az elemzés magyar adatokra épül: a 15–19 éves nők éves születési rátáit az éves születési szakstatisztika mikroadataiból, a munkanélküliségi rátát (a regisztrált munkanélküli nők aránya a kistérségben élő munkaképes korú nők arányához képest) a T-STAR és a népességstatisztikai adatbázis kistérségi szintű adataiból számolom. Kistérségi fix hatás modellek becslésén kívül úgynevezett hibrid panelmodelleket is használok (*Schunck*, 2013), amelyek segítségével a tinédzserkori anyasági ráta különbségeit fel lehet bontani arra a részre, amely a munkanélküliségi ráta kistérségek közötti különbségeiből adódik, illetve arra, ami a munkanélküliségi ráta kistérségeken belüli növekedéséből vagy csökkenéséből fakad.

Eredmények és következtetések

A 8.2.1. táblázat mutatja a munkanélküliségi ráta hatását a tinédzserkori anyaságra. Ahogy említettük, a tinédzserkori anyaság és a munkanélküliségi ráta között pozitív korrelációs kapcsolat van (1. modell). A munkanélküliség hatása a tinédzserkori gyermekvállalásra kistérségeken belül nulla közelébe csökken, ha a kistérségek közötti, időben állandó különbségekre kontrollálunk (2. modell). A kistérségek közötti munkanélküliségi rátábeli különbség ugyanakkor erősen befolyásolja a tinédzserkori anyaság előfordulását: ha egy kistérségben az átlagos munkanélküliségi ráta 1 százalékponttal nagyobb, 4,42-vel több éves születés jut ezer, 15–19 éves nőre (3. modell).

Ha a kistérségek közötti, időben nem állandó megfigyelhető különbségekre, illetve a kistérségek hosszú távú gazdasági fejlettségére is kontrollálunk, amit az egy munkaképes korú lakosra jutó összevont személyi jövedelemadó-alap 1995–2015 közötti átlagával próbálunk megragadni, a kistérségek között mért kapcsolat megmarad (2,93^{***}), a kistérségeken belüli kapcsolat azonban nega-

tívvá válik ($-0,38^*$). Ez azt sugallja, hogy a jövedelmi hatás jelentős, hiszen a munkanélküliség növekedésével a tinédzserkori anyaság előfordulási gyakorisága csökken (4. modell). Különösen így van ez, ha felosztjuk a kistérségeket két részre: kevésbé fejlett kistérségekre, ahol az említett átlagos egy munkaképes korú lakosra jutó szja-alap az országos átlag alatti (4.a modell), valamint a fejlettebb kistérségekre, ahol átlag feletti (4.b modell). Azokban a kistérségekben, ahol az egy főre jutó szja-alap alacsony, megmarad a negatív kapcsolat a munkanélküliségi ráta és a tinédzserkori anyaság között ($-0,57^{**}$), míg azokban a kistérségekben, ahol a jövedelem magasabb, mint az országos átlag, eltűnik.

8.2.1. táblázat: A munkanélküliségi ráta hatása a tinédzserkori anyaságra

	1. modell	2. modell	3. modell	4. modell	4.a modell	4.b modell
A modell értelmezése	korrelációs kapcsolat	kistérségeken belüli hatások	kistérségeken belüli és kistérségek közötti hatások			
A modell típusa	lineáris modell	fix hatás modell	hibrid modell			
Kistérségek mintája	minden kistérség				szja-alap szerinti	
					alsó 50%	felső 50%
Becsült együtthatók						
Munkanélküliségi ráta (β_1)	3,74* (0,230)	0,04 (0,144)	0,04 (0,144)	-0,38* (0,213)	-0,57** (0,276)	0,10 (0,327)
Kistérségszintű átlagos munkanélküliségi ráta 1995–2015 között (β_2)			4,42*** (0,269)	2,93*** (0,403)	3,36*** (0,567)	1,22** (0,477)
Megfigyelések száma	3 675	3 675	3 675	3 675	2 016	1 659
Kontrollváltozók és kistérség szintű hatások						
Kistérség fix hatás (FE)		igen				
Kistérség random hatás (RE)			igen	igen	igen	igen
Év fix hatás	igen	igen	igen	igen	igen	igen
Egyéb kontrollváltozók				igen	igen	igen

Megjegyzés: Zárójelben a kistérségi szinten klaszterezett robusztus standard hibák.

Munkanélküliség ráta: a regisztrált munkanélküli nők aránya a munkaképes korú nők között.

Hibrid modell: $y_{it} = \beta_0 + \beta_1(x_{it} - \bar{x}_i) + \beta_2\bar{x}_i + \beta_3\bar{c}_i + \beta_4d_{it} + u_i + h_t + \varepsilon_{it}$, ahol y_{it} az ezer, 15–19 éves nőre jutó szülések száma, x_{it} a regisztrált munkanélküli nők aránya, \bar{c}_i a kistérségek időben állandó ismérveinek vektora, d_{it} a kistérségek időben változó ismérveinek vektora, u_i kistérség szintű random hatás (RE), h_t év fix hatás, ε_{it} pedig a szokásos hibatermék.

A becsült β_1 együtthatók értelmezése: a helyi munkanélküliségi ráta 1 százalékpontos emelkedése mennyivel csökkenti az ezer 15–19 éves nőre jutó szülések számát.

Egyéb, időben változó kontrollváltozók a 4. modellekben: népesség száma, 64 éven felüliek aránya, születési ráta a 20–45 éves nők között, abortuszráta, kistérségszintű lineáris időbeli trend.

Egyéb, időben nem változó kontrollváltozók a 4. modellekben: átlagos egy munkaképes korú lakosra jutó szja-adóalap.

*** 1 százalékos, ** 5 százalékos, * 10 százalékos szinten szignifikáns.

Forrás: Saját becslés az élveszületési szakstatisztika, a népességstatisztikai adatbázis és a T-STAR adatai alapján, 1995–2015, kistérség-szintű adatokon.

Az eredmények azt mutatják, hogy a tinédzserkori anyaság hosszú távú probléma, amit kevésbé határoznak meg a rövid távú munkapiaci folyamatok. Nem mutatkozik bizonyíték arra, hogy a munkanélküliség növekedése csökkentené a tinédzserkori gyermekvállalás alternatív költségeit, és növelné a tinédzserkori anyaság előfordulási valószínűségét; sőt, különösen a kevésbé fejlett kistérségekben, a jövedelmi hatáson keresztül inkább csökkenti azt.

Hivatkozások

- ADAMECZ-VÖLGYI ANNA–SCHARLE ÁGOTA (2020): Books or babies? The incapacitation effect of schooling on minority women. *Journal of Population Economics*, Vol. 33. No. 4. 1219–1261. o. <https://doi.org/10.1007/s00148-020-00771-9>.
- BECKER, G. (1960): *An Economic Analysis of Fertility*. NBER Chapters. National Bureau of Economic Research, Inc. 209–240. o.
- BONELL, C. (2004): Why is teenage pregnancy conceptualized as a social problem? A review of quantitative research from the USA and UK. *Culture, Health & Sexuality*, Vol. 6. No. 3. 255–272. o. <https://doi.org/10.1080/13691050310001643025>.
- BULLINGER, L. R. (2017): The Effect of Minimum Wages on Adolescent Fertility: A Nationwide Analysis. *American Journal of Public Health*, Vol. 107. No. 3. 447–452. o. <https://doi.org/10.2105/AJPH.2016.303604>.
- COLEN, C. G.–GERONIMUS, A. T.–PHIPPS, M. G. (2006): Getting a piece of the pie? The economic boom of the 1990s and declining teen birth rates in the United States. *Social Science and Medicine*, Vol. 63. No. 6. 531–1545. o.
- KEARNEY, M. S.–LEVINE, P. B. (2012) Explaining Recent Trends in the U.S. Teen Birth Rate. National Bureau of Economic Research, Working Paper, 17964. <https://doi.org/10.3386/w17964>.
- SCHUNCK, R. (2013): Within and between estimates in random-effects models: Advantages and drawbacks of correlated random effects and hybrid models. *Stata Journal*, Vol. 13. No. 1. 65–76. o.